

ВАСИЛЬ БОРОДАЧ

СТЕЖКАМИ РІДНОГО ЗЕМЛІ

БРЕНТФОРД, ОНТЕРІО – КАНАДА

1970.

ТРАГЕДІЯ СЕЛА ГОРАЄЦЬ

Українські села нашого західнього пограниччя, продовж вікової нашої історії визначували не лише наші західні етнографічні межі, але були вони там зокрема видимою фронтовою лінією та мілітантною оборонною твердинею українського материка перед напором чужого елементу зі заходу. Українська людина, яка жила там серед тяжких обставин постійного денационалізаційного тиску, самотужки спромагалася на те, щоб видати зі своєї гущі видних синів, які мали обороняти українського Рубікону. Це тому здається на західніх пограниччях України виростали непересічні людські величини, які потім займали видні становища в нашему суспільно-громадському та культурному житті України.

Моральна стійкість сільського українського елементу не підавалася там ні на примани земельного наділу за ціну переходу на чужу віру, ні перед осоружним тиском поліційно-адміністративних шикан. По довгих літах безперебійного борсання, польський екстермінаційний натиск, що в минулому випхав український етнографічний елемент аж з-під рогачок Варшави далеко на схід, і на лінії Ярослав-Лежайськ-Диків-Чесанів-Белзець, цілковито заломався і продовж останнього чверть сторіччя не робив ніяких майже поступів в напрямі на схід. Українське село на цій простірній лінії гідно витримувало на своїй повіреній вартовій стійці.

Навіть у найтяжчі часи свого власного історичного горя – польські шовіністичні круги ніколи не забували про відсунення українського етнографічного елементу на схід. За часів т. зв. „моцарствового” періоду історії Польщі, боротьба проти українства мала там ще так би мовити „культурні” форми, що виявляла себе у масовому нищенні українських православних церков на Холмщині – то вже за часів т. зв. „людового” режиму, поборювання українства в періоді панування Жимерського та Гомулки, прибрало там форми стосовані нашим східнім сусідом і носило виразні познаки типової середньовічної „вендетти”. Мені ще й досі здається, що ніхто досі не накоїв українцям зі західніх земель

України стільки кривди, як це вчинили „червоні” польсько-большевицькі заговірники. Жертвою їх політики падали поголовно наші захисні села, трупом залягали від ножа й їх пальної зброї ті, що там жили від давніх часів та були все правними господарями цієї землі. Жертвою такої польсько-большевицької екстермінаційної політики впало теж і село Гораець на Чесанівщині.

Село Гораець лежало на східному запіллі шляху Чесанів – Наріль на Чесанівщині. Ледве помітна прудка річка Гнійниця плила собі серединою села й від найдавніших часів була не лишею прикрасою цієї української сільської оселі, але теж і дуже милою прохолодою влітку. Кріслаті верби й густі кущі ліщини, що захищалими гайками збігалися над берегами ріки, творили завжди дуже симпатичні місця для людського відпочинку та природньої приракти. Дрімучі ліси, що стояли півколом села Гораець творили з цієї місцевини затишне людське житловище в якому жили лиш виключно українські люди.

Далеко від головних шляхів, населення Гораїця жило собі навіть доволі достатньо. На 1080 душ українського населення, крім переходової фільваркової служби в посілостях барона Ватмана – Гораець ніколи не мав осілого чужонаціонального елементу. І так гораїчани жили собі своїм власним світом, безмежно любили свою землю і завжди втішалися своїм мілим лісовим затишшям.

Продовж цілого часу польської займанщини – окупаційні адміністраційні власті настирливо намагалися діратися до душі й серця населення того українського села. Вони то насильно намагалися всякими підступними способами спольщити населення Гораїця та морально розложити його. Мимо осоружнього поліційного тиску Гораець стояв вперто при своїй вірі, церкві та національноті. Читальня Т-ва „Просвіта”, кооператива та молодечі організації – були тою провідною і передовою силою довкруги якої гуртувалися всі моральні сили села. Був у селі гарний звичай, згідно з яким українська молодь не входила в подружні зв'язки з чужинками. Одруження з чужинкою вважали там завжди за непростиму ганьбу, що відсувала людину поза межі громадського життя. Український священик, кооператор, а потім вже студенство й свідома та дуже талановита молодь села Гораець, вклали свою велику данину праці у побудову та скріплення духової не-

займаності та моральної твердості тієї української місцевини.

З приводу такого дуже впертого спротиву українського населення Горайця перед чужинецьким зазіханням – шовіністичне польське довкілля вже здавна не долюблювало горайчан. Мимо того вони вперто верстали свій власний життєвий шлях вперед, видаючи зі себе Лебедовичів, Пилипівських, Бумбарів та других, які не лише у сусільно-громадському житті чесанівської округи, але й всієї галицької волости займали видні громадські пости.

У періоді останньої світової війни, село Гораець не мало значних втрат у людях. Теж і господарські й житлові забудування вповні оціліли. Прихід большевиків у Чесанівщину восени 1939 року шарпнув лиш періферіями Горайця. Переведена німецько-большевицька границя – своїми колючими дротами захопила лише малу східну частину села, включаючи до большевицького „раю“ лише малі розкинені хутори та лінією берегів ріки Гнійниці відбігала десь подальше на села Лівчу та оба Брусна.

Війна большевиків з німцями, що вибухла ненадійно в місяці червні 1941 року не заподіяла селу, не лише у ніяких значних матеріальних втрат, але Гораець задержав вповні свою давню форму, в якій виразно крився зміст та дух чесанівської України. Час німецької окупації у своїх початках позначився видимим підйомом духа українського населення не лише самого Горайця, але й цілої Чесанівщини. Цей воєнний період населення Горайця використало вповні на підготову до подій та випадків, що прийшли опісля у головокружному темпі.

Другий прихід большевиків на терени Чесанівщини в липні 1944 року приніс зі собою до Горайця невидане досі горе та повну загладу цього свідомого українського села. Проти його населення станули всі ворожі сили. Доцільно організований і скрито ведений руками большевиків бандитизм, занодіяв цілій Чесанівщині, а зокрема Горайцеві тотальну руїну, загладу й смерть значної частини населення села. Від настирливих бандитських нападів село відбивалося як могло. В той час, виростали на місцевому сільському цвинтарі маленькі могилки у яких село ховало тих, які падали на фронті оборони. Загал українського населення все ж таки мріяв вперто про своє фізичне пережиття.

Людське життя прибрало тоді такі якісні привабливі форми,

що кожному там хотілося жити за всяку ціну, навіть всупереч лихій долі, що тоді бродила людським звіром обніжками села. Горайчани завжди були свідомі небезпек лісового довкілля, серед якого їм приходилося жити. У мирні часи ліс був все захистом та обороною, зате у період війни лісові гущі почали зяяти смертю та ворожими переслідуваннями. Знаючи цю тверду життєву дійсність, населення Горайця, а зокрема його хоробра молодь, незамітно збирала й приховувала всяку зброю, готовуючися до всяких воєнних випадків і подій того несамовитого часу.

Хоча польські бандитські села, а зокрема Руда Ружанецька, Сусець та Гута Ружанецька безперебійно продовжували свої злочинні й дуже напастливі находи на українські села Чесанівщини, то у відплату за ці криваві наскоки польського злочинного елементу – українці Чесанівщини ніколи не поважувалися на подібні відплатні наскоки. У моральній настанові української людини тих земель ніколи не було будьяких злочинних замірів чи розбишацьких тенденцій.

З перспективи часу кільканадцяти років, мое серце постійно сповнюється незвичайною гордістю з приводу моральної вищоти української людини того часу, її незаперечний ідеалізм та відраза до будьякого злочину й розбишацтва. У моральних заложеннях польського елементу на Чесанівщині домінувало переконання, що всякий злочин супроти українців є з морального становища оправданий. Це саме тому супроти нечуваних і кривавих витівок польського бандитського середовища, ніколи й нігде не займали становища будьякі польські провідні круги того часу. Вони мовчазливо схвалювали ті несамовиті розбишацтва. Притакуюче й собі мовчало тоді й польське духівництво. (Хібаж не воно виховувало в часі т. зв. „моцарствової“ Польщі в скрайньо-ворожому й шовіністичному дусі проти всього, що українське? Цеж його плоди).

Хоча українці цілої Чесанівщини з тяжким жалем переживали мученичу смерть сл. п. Адріяна Лебедовича, організатора та боєвика – Івана Білого, о. декана Мирона Колтунюка, д-ра Пантелеймона Баб'яка та інших, а однак про подібні відплатні акції супроти польського провідного елементу ніхто ніколи навіть не думав. В той же час Чесанівщина мала подостатком всякої зброї та відважну ударну людську силу. Методи мордування ھевинних людей польського середовища було проти моральних заложень,

якими керувалася тоді українська Чесанівщина та її провідні люди. Скрайний бандитизм, політика мордів – залишилися по сьогодні історичним привілеєм і прямо професійним ремеслом всяких „рудняків” та членів т. зв. Армії Людової.

Їх всіх намагаються виправдувати сьогодні такі „історики”, як панове Блюм, Гергард, Пік та звироднілий Муха. Про мученичу смерть двох соток українців в Люблинці Новім та Люблинці Старім, 135 жінок і дітей помордованих у селі Гораець, про спалення живцем полонених бійців УПА під Суховолею, ці панове ніде не згадують.

Коли наступ ворога прийняв опісля вже такі незносні злочинні форми поголовного мордування українських людей серед білого дня, тоді то вся молодь Чесанівщини, а зокрема зі села Гораець – вхопила за зброю і в рядах Української Повстанчої Армії, почала по геройськи боронити честі української землі. В той час УПА стала єдиною формою української оборонної сили, яка з успіхом відбивала злочинні витівки жорстокого ворога. Конечність створення саме такої форми оборони диктували самі обставини. Караючої сили домагалося українське населення. Потребу удару української зброї відчував тоді кожний, кому приходилося жити на Чесанівщині в ті несамовиті часи.

Коли в липні 1944 року більшевицькі танки зі зловіщим гуркотом перекотилися шляхом на Тернопіль, то у придорожніх травах на Чесанівщині джишки протяжно дзвенчали виразною тризвою і неспокоєм. Вже скоро після того на польські села наїхали цивільні урядники НКВД і почали нав’язувати контакти з т. зв. „лівим польським резистансом”. Наслідки цих таємних перетрактацій не дали на себе довго ждати. Злочинне шумовиння із таких польських сіл, як Руда Ружанецька й Сусець, змішується зі залишками советських банд, що поповнюються окремими до того призначеними „інструкторами” технічного порядку, які говорили лише на „общепонятному языке”. Ці відділи одержали вільну руку у „пацифікуванні” українських сіл, що на практиці означало повне винищування українського населення. Вивінувані модерною зброєю совітського походження – ті гурти прямих бандитів почали безкарно вештатися по наших селах. Вони безжалісно рабували вбивали, мучили й переслідували, ширячи страх, непевність та тотальну руїну.

Друга половина 1944 року була періодом смертельного неспокою і безупинної боротьби УПА з різношерстним і жорстоким ворогом на цілому терені Чесанівщини та на цілому Закерзонні. Цією кривавою акцією керувала та сама рука червоного злочинця. На захист мордованого українського населення не виступили тоді ніякі з'єднання совітських „визволителів”. Всі вони сиділи собі безпечно в Любачеві, Оleshичах, Наролі, Терногороді й Горинці, керуючи фактично цією кривавою акцією, яка після їх розрахунку мала знищити польсько-українських „фашистів”.

У тому початковому періоді, польський визвольний рух, що його тоді очолювала на цих теренах Армія Крайова, дав себе взяти на вудку „відплатних акцій” по відношенні до українського населення. В той самий час у любачівській тюрмі НКВД вистрілювало польських патріотів. Ненадійне викриття цього факту показало польському населенню *Юрко КАЧОР*, останній вйт села про правдиві наміри червоних Горасець, ур. 1902 – 1963. „визволителів”. В той час навіть серед польського військового персоналу та „міліції обивательської” приходить до видимого зніяковіння та часткової дезерції польського вояцтва з військових касарень міста Любачева.

Ще далеко до проголошення офіційної дати виселення українського населення зі Закерзоння, тобто дня 16 серпня 1945 р. большевики дуже вперто й настирливо намагалися переконати кожного, що „виселення є добровільне, але обов’язкове”. Терор „міліції обивательської” на теренах Закерзоння, що проходив за виразним „благословенням” большевицької окупаційної влади був „заохочуючим” чинником до переселення. Щойно на весну 1946

року масове виселення українців з Чесанівщини прийняло виразні форми поголовного насилия. В той час теж зріс і опір сіл проти цього варварського насилия.

Свою тяжку голгофу мук, понижень і масових вбивств перейшли всі села української Чесанівщини. Не було дослівно ані одної місцевини на тому терені, де не мордували б українського населення. В той час здавалося, що єдине село Гораець омине нещастя та кривавих жорстокостей. Але це лише так тоді здавалося.

День 6 квітня 1946 року був для Чесанівщини виїмково гарним і теплим днем. По полях та лісах вставала у своїй величі й неперевершенному маєстаті розкішна українська весна. У теплих вітрах і далекому синьому небі, здавалося, що жайворонками трепітливо ховалася людська надія і нагадувала на відродження життя. І мимо всіх тяжких обставин того воєнного часу, тоді так якось дуже хотілося жити, як ніколи досі в цілому житті. На той день припадало свято латинського Благовіщення.

То саме той день вибрали польсько-більшевицькі злочинці на ліквідацію українського населення села Гораець. Лісовими стежками обережно підійшли з боку від села Плазів – сотні добре узброєних бандитів. Вже на сільських пастівниках почали вони вистрілювати дітей, які там безжурно гралися. Окруживши село вони почали стріляти дослівно у кожну людську постать. окремі кількоособові ліквідаційні групи зі самозарядками й машиновими пістолями заходили на обійстя і вистрілювали людей, добиваючи ранених з револьверів, а інші знову безжалісно доколювали свої жертви багнетами. Вони розбивали голови дітей об придорожні дерева. Нелюдські знущання над безборонними жінками, старцями та дітьми прибрало тоді форму несамовитого божевілля людської звірини. Перелякані люди, хто лише міг ховався, а кому не пощастило скритися, залягав на рідній землі від бандитської кулі, щоб вже більше не встати.

Великий Ліс, Буша та Жарок стогнали тоді криком розпухи мордованих Горайчан. Ніхто здається, ніде в світі не допускався таких диковинних злочинів на Чесанівщині, як „визволителі“ нашої землі у постаті історичного Івана Калити. У способі, формі мордування українського населення Горайця видно було руку і правного вбивника, якого „ремеслом“ від давна був морд і злочин як передумови його політичних успіхів. Смерть – у дуже відразливій формі хо-

дила того зловішого дня, 6-го квітня 1945 року сільськими дорогами села Горайця. З її смертельного пожнів'я на гораєцькому цвинтарі виросла братська могила, в яку ховали ці, що їм вдалося заховатись – своїх дітей, жінок, батьків, дідів та сусідів. Сто тридцять п'ять жертв польсько-большевицької жорстокості поховано на гораєцькому цвинтарі. Між ними заляг теж назавжди вже літній дир. школи Гриць Лебедович, який все своє життя присвятив для виховання нового покоління села Горайця.

Мені не вдалося зібрати повного списку імен помордованих, але вже цей неповний виказ помордованих вказує на те, з яким людським матеріалом боролися тоді польсько-большевицькі злочинці. Ось вони:

Дмитро Гах – 35 р., Гриць Колега – 40 р., Іван Лашин – 29 р., Петро Козій – 68 р., дир. Гриць Лебедович – 74 р., Гриць Гах – 26 р., Іван Войтович – 67 р., Анна Войтович – 61 р., Параня Гах – 70 р., Єва Гах – 24 р., Андрій Козій – 52 р., Анна Ребізант – 40 р., Анастазія Кушіль – 46 р., Катерина Абрамик – 51 р., Анна Абрамик – 14 р., Ілько Абрамик – 43 р., Фед'ко Абрамик – 39 р., Параня Колосівська – 32 р., Марія Колосівська – 13 р., Микола Михайлів – 31 р., Параня Михайлів – 26 р., Параня Крупська – 41 р., Катерина Ребізант – 29 р., Іван Колосівський – 60 р., Гриць Сигловий – 19 р., Іван Грицик – 40 р., Анастазія Грицик – 65 р., Анастазія Гах – 27 р., Степан Когут – 45 р., Анна Кордупель – 50 р., Петро Кордупель – 49 р., Іван Мельник – 12 р., Гриць Грицик – 52 р., Єва Грицик – 48 р., Славко Грицик 9 р., Степан Лашин – 72 р., Анастазія Лашин – 68 р., Анастазія Воробель – 35 р., Гриць Воробель – 41 р., Єва Курій – 3 р., Марія Курій – 20 р., Марія Курій – 2 р., Марія Лебедович – 22 р., Богдан Лебедович – 5-тижневе немовля. Параня Кобак – 48 р., Марія Кобак – 6 р., Василь Лебедович – 69 р., Іван Сигловий – 57 р., Анастазія Борівець 14 р., Володимир Борівець – 5 р., Михайло Борівець – 62 р., Іван Борівець – 26 р., Лесь Бумбар – 44 р., Анна Кордупель – 57 р., Олесь Абрамик – 43 р., Степан Терех – 70 р., Юрко Франківський – 40 р., Іван Франківський – 13 р., Роман Томків – 23 р., Федір Воробель – 60 р., Михайло Бумбар – 62 р., Андрій Бумбар – 59 р., Іван Тимець – 53 р., Іван Сигловий – 56 р., Юрко Воробель – 40 р., Іван Білий – 47 р., Юрко Кордупель – 34 р., Марко Кушка – 40 р., Микола Качор – 38 р., Марія Борківська – 23 р., Славко Борківський – 3 р.,

Ольга Борківська-немовля 16 місяців, Іван Тимець - 50 р., Гриць Сигловий - 18 р., Марія Козій - 6 р., Анастазія Козій - 61 р., Василь Козій - 31 р., Катерина Козій - 5 р., Федір Козій - 17 р., Параня Козій - 26 р., Іван Круцько - 60 р., Гриць Лашин - 33 р., Славко Лашин-14-місяч, немовля, Анна Лашин-47 р., Анна Кобак-48 р.

Після цього загальний виселенчий молох вигнав рештки непомордованого населення села Гораєць на залізничну станцію в Любачеві. Людей тих заладовано в тягарові вагони й вивезено на східні області галицької землі. Значна частина їх осіла у Львівщині, де перебуває і до сьогодні. Таким чином свідома й горда українська місцевина на Чесанівщині – село Гораєць зникло з лиця землі.

Та прийде такий день, і він не за горами, що недомордовані горайчани повернуть у рідне село й воно буде вічно жити для рідної і вільної батьківщини, і будуть своїм онукам розказувати з покоління в покоління про ляцькі звірства, що їх вони доконали колись над їхніми предками, і то в ХХ сторіччі!

ХОР У СЕЛІ ГОРАЄЦЬ, ПОВ. ЧЕСАНІВ. ДИРИГЕНТКА
ХОРУ П. О. Л Е Б Е Д О В И Ч – 1938 Р.